

ETRÜSK MİTLERİ

Larissa Bonfante
Judith Swaddling

Çeviren
Birgöl Açıkıldız

İçindekiler

Etrüsk Mitleri Hakkında Neler Biliyoruz?	11
Truva Savaşı	19
Thebai Döngüsü	37
Yeraltı Dünyası	47
Hercle, Theseus ve Diğer Kahramanlar	57
Kehanet ve Kem Göz	81
Kana Kan	93
Akıbet	101
Etrüsk Panteonu	123
İlave Okumalar İçin Öneriler	139
Dizin	141

Etrüsk Mitleri Hakkında Neler Biliyoruz?

Etrüskler, klasik dünyanın en önemli ve nüfuzlu halklarından biridir. Etrüsklerin kökeninin bilinmediği ve dillerinin deşifre edilemez olduğu gibi çok sayıda efsane popülerliğini korumaktadır. Bunların hepsi, birer yanlış anlamadan ibarettir. Bu merak uyandıran halk hakkında bilmediğimiz pek çok detay olmakla birlikte, bildiklerimiz gizemli kalanlardan çok daha ilginçtir. Etrüsk toplumunun tarihi, ekonomisi, toplumsal örgütlenmesi ve dinleri hakkında her geçen gün biraz daha bilgi ediniyoruz, en iyi bildiğimiz alanlardan biri ise mitolojileridir.

Etrüsk mitolojisini tartışmaya başlamadan önce, Etrüskleri genel olaylar ve çevre koşulları içine yerleştirelim. MÖ 10. ve 1. yüzyıllar arasında orta İtalya'da gelişen Etrüsk kentleri, Yunan ve Romalılar açısından tarihin akışını etkilemiştir. Uygarlıkları, orta ve kuzey İtalya'nın batı kıyıları ile, sınırlarını oluşturan iki ana nehir Arno ve Tiber arasında gelişmişti (bkz. harita). Etrüskler, Yunanlarca Tirhenler olarak bilinmekteydiler ve batıdaki Tirhen Denizi'nin ismi de Yunanlar tarafından Etrüsklere ithafen veril-

mişti. Günümüzdeki Toskana bölgesinin ismi, Romalılar tarafından bu eski halka verilen Turski ya da Tuski isimlerinden türemiştir.

Etrüskler, antik Yunan, Yakın Doğu, Kartaca¹ ve Roma halkları ile çağdaşlardır. Orta Akdeniz'deki coğrafi konumları, onları hızla gelişen bir dünyanın merkezi haline getirmiş ve sahip oldukları doğal kaynaklar -büyük limanlar, verimli topraklar ve madenler- zenginleşmelerini sağlamıştı. Yunanlar gibi Etrüskler de tek dil ve din altında birleştiler. Yine Yunanlar gibi, her biri sanat ve zanaat alanlarında özgün eserler geliştiren, son derece bağımsız ve bireysel kent devletlere sahiptiler. Güneybatıda yer alan Cerveteri ve Tarquinia gibi kıyı kentleri, Doğululaşma döneminde kendi limanlarında gerçekleştirdikleri uluslararası ticaret sayesinde zenginleşen ilk kentler oldular. Tıpkı pek çok antik kent gibi Etrüsk kentleri de korsan korkusundan dolayı kıyılarından birkaç mil uzaklıkta yer almaktaydılar. Liman kentler başlı başına birer uluslararası merkezdi: Pyrgi'deki Cerveteri limanında (Yunancada 'kuleler' anlamına gelir) Fenikeliler ikamet ederken, Gravisca'daki Tarquinia Limanı önemli bir Yunan tapınağına sahipti. Zengin metal yataklarına sahip Elba Adası'nın karşısındaki Populonia, doğrudan deniz kıyısında kurulmuş tek Etrüsk kentiydi ve metal işçiliği sayesinde zenginleşip büyümesiyle önem kazanmıştı. Maden doğrudan sahilde işleniyor ve üretilenler de gemilerle sevk ediliyordu. MÖ 4. ve 1. yüzyıllar arasında geldiğinde iç kesimlerdeki kentler -Volsinii (bugünkü Orvieto), Vulci, Chiusi, Volterra, Arezzo, Perugia ve Fiesole- önem kazanmaya başlarken kıyı kentleri gerilemiştir.

Romalı tarihçi Livius'un dediği gibi, Etrüsklerin ünü Alplerden Sicilya boğazlarına kadar neredeyse bütün İtalya boyunca duyulmuştu. Şüphesiz sanat alanında bütün komşularını etkile-

¹ Kartaca, Fenikeli kolonilerin yerleştiği bir Kuzey Afrika kentidir. (çev.).

mişlerdi ve bunun sonucunda pek çoğu Etrüskleşmişti. Perugia gibi Umbriaca² konuşan kentler, Etrüsk sanat merkeziydiler ve Latium'daki Praeneste bu merkezlerden biriydi. Roma, Latince konuşmaya devam etmiş, ama Tiber Nehri'nin karşısındaki bu komşularının sanatının etkisi altında kalmıştı. Etrüskler, uluslararası Doğululaşma döneminin başlarında (MÖ 8. yüzyıldan 7. yüzyıla kadar) bütün Akdeniz kentleri ile yakın ilişki içindeydi. Bu nedenledir ki Etrüskler hem kendi özel dillerini yazıya dökmek için Yunan alfabesini kullandılar, hem de destanların ve geleneklerin bütününe olduğu gibi alarak Yunan mitolojisini benimsediler. Daha önceleri nadiren tasvir ettikleri ideolojik karakterler ve hikâyeler için de yine Yunan öğeleri kullandılar. Yunan vazoları Etrüsk sanatçılara mitolojik figür ve sahneler açısından en zengin kaynaklardan birini oluşturdu. Zengin Etrüsk aristokratları bu vazolardan çokça ithal ettiler ve onları karı-kocaların eşlik ettiği aile ziyafetlerinde kullandılar (Yunanistan'da sadece bekâr erkekler kullanırdı). Bu vazoları evlerinde kullandıktan sonra kendileriyle beraber mezarlarına götürdüler. Dünya çapında müzeleri dolduran çok sayıdaki Yunan vazosu Yunan topraklarından değil, İtalya'dan, özellikle de Vulci, Tarquinia ya da Orvieto gibi Etrüsk kentlerindeki mezarlardan gelmektedir. Yunan mitleri -kadın ve erkek kahramanlar, canavarlar, insan biçimindeki tanrı ile tanrıçalar- çok eski zamanlardan kalmadır. Bunlar uzun müddet Yunanların kendi tarih öncesi dönemleri, dinleri ve felsefeleri için bir temel oluşturdular. Doğululaşma döneminde, bu öğeler Akdeniz ve Avrupa halkları tarafından benimsendi ve 'klasik' uygarlığın bir parçasını oluşturan herkes için bunlar ortak bir yapı ve artalan teşkil etti.

Etrüsklerin mitolojik öğelerine dair en zengin bilgi kaynağı, onların sanatıdır. Etrüskler yaptıkları çanak çömlekleri, bronz

² Bu dil günümüzde ölü diller arasındadır. (çev.)

eşyaları ile mezar odalarını Yunan mitolojisinden figürler ve hikâyelerle süslediler. Sanatsal bulgular, yüzlerce bronz, taş ve pişmiş topraktan heykelcik ile mimari heykeller, mezar odalarına çizilmiş duvar resimleri, sikkeler, yontulmuş değerli taşlar, 3.000 civarında oyulmuş bronz ayna ile buna yakın sayıda kaymaktaşı, taş ve pişmiş topraktan yapılmış ve MÖ 7. yüzyıldan 1. yüzyıla kadar tarihlenen süslü kül vazolarını içermektedir. Ayna ve süstaşı gibi bireysel kullanımlar için yapılmış objeler sıklıkla tanrısal figürlerle, kâhinlerin, kadın ve erkek kahramanların resimleri ile süslenmiştir ve bu kişiler çoğunlukla yanlarına kazınmış olan ve sanki resim açıklamasıymış gibi duran isimlerce tespit edilmektedir.

Etrüskler tapınaklarını, tanrıların ölümlüleri üzerindeki iktidarının önemini vurgulayan mitolojik figürler ve sahnelerle süslediler. Resimlerin 'kötülüğe karşı koruyucu' gücünü, tapınak ve mezarlarını korumak, kötü ruhları kovmak için kullandılar. Ama bireysel servet ile gücün sergilenmesini tasvip etmeyen ve Helenistik dönemden önceki mezarları öbür dünyaya dair çok az betimleme taşıyan Yunanlardan farklı olarak; sanatlarını daha çok öbür dünyaya, mezarlarına, lahit ve ölü külü vazolarına adadılar. Arkeologlar ve mezar soyguncuları, geçmişte nekropoller ya da mezar kentler üzerinde odaklanarak tüm çabalarını buralardaki mezarlara koyulmuş olan altın, tunç ve diğer değerli objeleri elde etmeye harcadılar.

Tıpkı Mısırlılar gibi Etrüskler de öbür dünyanın varlığına inanıyorlardı. Çoğu Etrüsk objelerinin bulunduğu mezar odaları oldukça zengin bir şekilde mobilyalarla döşenmişlerdi, zira Etrüsk aristokratları statülerini gösterme ihtiyacı duyuyorlardı ve göz kamaştıran zenginliklerini kültürlerini, zevklerini ve uluslararası bağlantılarını ispatlamak için kullanıyorlardı. Ama hepsinin ötesinde, aile mezarlarının zenginliği kendilerinden önceki kuşakların, atalarının mirasına kişisel bağlılıklarını; ailenin öne-

Dizin

- Acheloos, 89, 91, 126, 138
Acheron, Achrum, 18
Achvizr, 22, 23, 83, 124
Actaeon, 97
Admetus, 77
Adonis, 80, 82, 85, 127, 135, 138
Aeneas, 19, 102, 103, 111, 135
Agamemnon, 25, 26, 27, 34, 35,
49, 55, 94, 116, 117
Ajax, 32, 33, 34, 44, 45, 46, 49, 96
Akhilleus, 24, 27, 28, 29, 30, 31,
32, 33, 49, 74, 95, 96, 133, 137
Amazonlar, 96
Amphiaraos, 32, 44, 45, 46, 77,
103
Amphitryon, 57
Andromeda, 73
Anina, 53, 54, 115, 137
Antigone, 38, 45
Aphrodite, 20, 21, 22, 23, 24, 26,
34, 35, 80, 82, 85, 102, 127,
131, 134, 136, 138
Apollon, 32, 38, 59, 60, 85, 87,
125, 126, 129
Ara Maxima, 104
Ara Pacis, 111
Ares, 102, 128, 130, 131, 138
Argos, 34, 60, 61
Ariadne, 67, 68, 69, 84, 129
Artemis, 26, 61, 77, 85, 94, 95,
97, 102, 125, 126, 137, 138
Artile, 87, 88, 103
Asklepios, 63, 125, 129, 138
Astarte, 15, 82, 136
Astyanax, 33
Atalanta, 76, 77, 80, 113
Athena, 20, 21, 24, 32, 33, 34, 35,
40, 41, 58, 61, 66, 71, 73, 74,
75, 76, 83, 94, 102, 131, 132,
134, 138
Atlas, 64
Atropos, 79, 80, 87, 127, 138
Augustus, 101, 102, 111
Baubo, 112

Bellerophon, 71, 74, 78
Boccanera tabletleri, 20, 23, 132
Busiris, Mısır Kralı, 66, 67
Cacu, 87, 88, 103, 104
Cacus, 103, 104
Caligula, 113
Capaneus, 41, 42, 44
Capitoline Kurdu, 90, 111, 112,
114, 118
Capitoline Tapınağı/Tepesi,
102, 111, 134
Castor, 25, 26, 77, 127, 138
Catha, 17
Cel, Celsclan, 17, 128
Charu[n], 53, 54, 85, 94, 96, 115,
123, 129, 137, 138
Cicero, 97
Claudius, 110, 120
Cloelia, 106
Clytemnestra, 25, 35
Culsu, 129
Daidalos, 68, 69, 70
Danae, 71
Dante (Inferno), 42, 114, 116,
118
Deianeira, 66
Demeter, 112, 132
Dionysos, 17, 22, 68, 69, 83, 84,
87, 124, 129, 138
Eos, 132, 133, 138
Eros, 82, 135
Eteokles, 39, 45, 96
Euripides, 32
Eurystheus, 60, 61
Fate, 103, 127
Fenikeli, 15, 136
François, 20, 35, 54, 88, 96, 114,
137
Fury/ler, 137
Ganymede, 127, 128, 138
Gaul, 96
Ge, 128
Geryon, 51, 61, 104
Giotto, 113
Gorgon, 30, 71, 73, 74, 89
Graiai, 73, 75
Hades, 48, 49, 51, 56, 62, 71, 73,
75, 89, 112, 121, 125, 132, 135,
138
Halikarnassoslu Dionysios, 101
Hannibal, 99
hayalet, 48, 55
Hebe, 66, 127
Hektor, 27, 33
Helen, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26,
34, 35, 83, 94, 113, 135
Helios, 136, 138
Hephaistos, 27, 29, 102, 132, 138
Hera, 17, 20, 21, 22, 23, 38, 49,
50, 56, 58, 59, 60, 61, 81, 102,
124, 131, 134, 135, 138
Herakles, 9, 32, 51, 57, 58, 60, 61,
62, 63, 64, 66, 67, 82, 112, 124,
126, 130, 132, 136, 138
Hermes, 20, 21, 23, 25, 26, 55, 56,
71, 74, 76, 135, 138
Hermione, 26, 83
Homeros, 19, 27, 30, 47, 48, 51,
56, 96, 102, 103
Horatius Cocles, 108, 109, 110
Hydra, 61
İason, 77, 135

İkarus, 70
 İliupersis, 48
 İlyada, 19, 27, 28, 95, 103
 İolaos, 61
 İphikles, 57
 İxion, 49
 Kalkhas, 26, 87
 Kalydon Domuzu, 75, 79, 80
 Kalypso, 47
 Cassandra, 34, 35, 94
 kem göz, 30, 89
 Kerberos, 61
 Kharon, 49, 54, 123, 128
 Khimaera, 71, 74, 78, 111
 Kirke, 47, 48
 Laris, 52, 54, 129, 137
 Lasa, 18, 44, 45, 82, 83, 103, 124,
 130
 Leda, 24, 25, 26, 135
 Leto, 125
 Livy, 97, 99, 101, 104, 105, 106,
 107, 108, 110
 Lucretia, 105, 106, 110
 Lucumo, 105, 110
 Macaulay, Thomas, 108, 110
 Mars, 102, 103, 130, 138
 Mastarna, 110
 Medea, 135
 Medusa, 71, 74, 75, 76, 77, 89
 Melanippos, 40, 41, 44, 96, 114
 Meleager, 77, 80
 Memnon, 133
 Menelaos, 25, 26, 34, 35, 94
 Mezentius, 97, 103, 110
 Michelangelo, 113, 115, 117, 121,
 134
 Minos, 68, 70
 Minotaur, 67, 68, 71, 73, 83
 Monteleone, 29, 74
 Mucius, Scaevola, 107
 Nathum, 95
 Nekyuaia, 48
 Nemea, 61
 Nemesis, 25, 26
 Nessos, 66
 Nestor, 77
 Numa, 101
 Nympha, 82
 Odysseus, 32, 47, 48, 50, 51, 55,
 56, 135
 Oedipus, 35, 37, 38, 39, 96
 Orcus, 50, 51, 54, 55, 116, 117,
 121, 134
 Orestes/Oresteia, 94, 95
 Paris, 20, 21, 23, 24, 26, 32, 83,
 94, 131, 134, 135, 136
 Pasiphae, 68, 70, 71, 73, 83
 Patroklos, 27, 95, 96, 137
 Pausanias, 48
 Pegasus, 74, 78, 133
 Peleus, 20, 24, 77
 Penelope, 47
 Persephone, 51, 62, 112, 125,
 132, 138
 Perseus, 60, 71, 73, 75, 76, 132
 Phaedra, 68
 Piacenza, 16, 123, 128, 129, 130,
 131, 132, 134, 136
 Pliny, 113
 Plutarkhos, 101
 Pollux, 25, 26, 77, 127, 138
 Polygnotos, 48

Polyphemos, 51
Polyxena, 33, 34
Porsenna, 106, 107, 108, 110
Poseidon, 74, 102, 132, 138
Priam, 24, 27, 30, 32, 33
Priapus, 112
Prometheus, 63, 64, 71, 129
Remus, 89, 90, 103, 111
Rhea, 103
Romulus, 19, 89, 90, 101, 103,
111
Satir, 22, 69, 89, 91, 129
Selene, 134, 138
Semele, 69, 129
Servius, 105, 110
Sfenks/sfenksler, 21, 37, 38, 40,
89
Signorelli, 113, 114
Sisyphos, 49, 52, 53, 54
Sophokles, 37, 38
Styx, 49
Tanaquil, 105, 110
Tantalos, 49
Tarquin, 102, 105, 106, 108, 110
Teiresias, 48, 49, 55, 56, 116, 135
Telemakhos, 47
Thalna, 83, 124
Thebai, 9, 37, 38, 39, 40, 41, 44,
45, 46, 96
Theopompus, 86
Theseus, 9, 51, 57, 62, 67, 68, 77,
134
Thetis, 20, 24, 27, 29, 30, 34
Troilos, 30, 31, 32, 93, 97
Truva, 9, 19, 24, 26, 27, 28, 30,
32, 33, 35, 46, 47, 48, 71, 77,
94, 133
Truva Atı, 35, 71, 133
Truva Savaşı, 9, 19, 24, 26, 28,
30, 46, 47, 77, 94
Tuchulcha, 51, 113, 134
Tullia, 105
Tusna, Turan'ın kuğusu, 82, 85,
135
Tydeus, 40, 41, 96, 114
Tyndareus, 24, 26, 135
Vanth, 44, 45, 53, 54, 85, 94, 95,
96, 114, 129, 131, 136
Venus, 102, 111, 134, 138
Vipinas, Caile ve Avile
(Vibenna Kardeşler, Aulus
ve Caelus), 87, 88, 104
Virgil, 97, 101, 103, 104
Vulca, 134
Yeraltı, 9, 47, 48, 49, 51, 52, 53,
54, 55, 58, 61, 62, 69, 84, 89,
93, 112, 115, 116, 118, 123,
125, 128, 132, 134, 135, 136
Zagreb, 16, 124, 132, 133
Zeus, 17, 20, 23, 24, 33, 41, 42,
46, 49, 54, 56, 57, 58, 59, 60,
63, 68, 71, 81, 83, 102, 124,
127, 133, 135, 138
Zipna, 85